

PERSVRIJHEIDS MONITOR 2023

Mr. Otto Volgenant

Prof. dr. Tarlach McGonagle

Over de auteurs:

Mr. Otto Volgenant is advocaat bij Boekx Advocaten, Media, IP & Privacy. Hij was betrokken bij een aantal van de in dit artikel besproken uitspraken.

Prof. dr. Tarlach McGonagle is hoogleraar Mediarecht & Informatiesamenleving bij de Universiteit Leiden en universitair hoofddocent werkzaam bij het Instituut voor Informatierecht van de Universiteit van Amsterdam en lid van de Committee of experts on SLAPPs van de Raad van Europa.

Colofon**Vormgeving**

Anja Schaller | Buro IK Grafische Vormgeving

Illustraties

TRIK©

Eindredactie

Connie Wiering, Nederlandse Vereniging van Journalisten (NVJ)

De Persvrijheidsmonitor 2023 is een uitgave van het Persvrijheidsfonds en is mede mogelijk gemaakt door de Coornhert Stichting

Inhoudsopgave

Colofon		
Inleiding		
4		
1	Veiligheid van journalisten	6
	Rapporten en onderzoeken over veiligheid van journalisten	7
	Voorbeelden van Nederlandse incidenten in 2023	8
	Regelgeving over mediavrijheid en SLAPPs	9
2	Bronbescherming	12
3	Beschuldigingen, privacy en journalistieke werkwijze	16
4	Vrijheid van nieuwsgaring	21

DIGITALE EN FYSIEKE VEILIGHEID EEN SERIEUS PROBLEEM

Vergeleken met veel andere landen lijkt het met de bewegingsvrijheid van de media in Nederland iets beter te gaan. Nederland herwon in 2023 de zesde positie op de internationale World Press Freedom Index van Reporters Without Borders. In het jaar daarvoor was Nederland enorm gedaald op de lijst, naar plaats 22, met name door de moord op Peter R. de Vries in juli 2021. Dat Nederland weer terug is op de zesde plek is onder andere te danken aan de vervolging van de verdachten in de zaak De Vries en aan de hulpverlening door PersVeilig aan bedreigde journalisten.

Toch is er ook reden voor bezorgdheid. De digitale en fysieke veiligheid van journalisten in Nederland blijft nog steeds een serieus probleem. In november 2023 vonden de verkiezingen voor de Tweede Kamer plaats. Free Press Unlimited analyseerde de inzet van alle politieke partijen en legde dit vast in een politieke persvrijheidsmeter. De PVV was de grote winnaar van de verkiezingen, maar dit is helaas precies de partij die zich het allerminst inzet voor persvrijheid. Partijleider Wilders weigerde na deze verkiezingswinst de uitspraak terug te nemen dat journalisten 'tuig van de richel' zijn.

Uit de oogst van twaalf maanden kregen journalisten en media heel wat voor de kiezen in 2023. Zo steeg bij PersVeilig het aantal meldingen van incidenten van 198 naar 218. PersVeilig constateert dat met name vrouwelijke journalisten en 112-fotografen extra kwetsbaar zijn.

Helaas geven ook de internationale cijfers een negatieve trend aan. De persvrijheid wereldwijd is voor de 17de keer op rij afgenomen. Met name de oorlog in Gaza is het dodelijkste conflict voor journalisten sinds de Internationale Federatie van Journalisten (IFJ) in 1990 begon met het bijhouden van cijfers.

Op 3 mei, de Dag van de Persvrijheid, wordt traditiegetrouw de Persvrijheidsmonitor gepubliceerd met een overzicht van de ontwikkelingen op het gebied van de persvrijheid in Nederland. De Persvrijheidsmonitor wordt jaarlijks in opdracht van het Persvrijheidsfonds uitgegeven. In deze 14de editie staan voorbeelden van incidenten waarmee journalisten te maken kregen, wordt de status van nieuwe regelgeving over mediavrijheid gegeven, staat de uitleg van in het oog springende rechterlijke uitspraken, en wordt eveneens de aansprakelijkheid van journalisten voor bepaalde publicaties weergegeven.

Het Persvrijheidsfonds heeft in de volgende monitor de ambitie om de scope van de monitor wat te verbreden naar aspecten als mediaconcentratie en waarborging van journalistieke onafhankelijkheid. Pluriformiteit en onafhankelijkheid zijn immers ook basisvoorwaarden om persvrijheid te laten functioneren en zaken die, gelet op de ontwikkelingen op de Nederlandse markt, zeker nadere monitoring waard zijn.

1

VEILIGHEID JOURNALISTEN

Veiligheid van journalisten was ook in 2023, net als de jaren daarvoor, weer het belangrijkste thema op het gebied van persvrijheid in Nederland. De internationale cijfers geven aan dat de persvrijheid wereldwijd wederom is afgenomen.

Rapporten en onderzoeken over veiligheid van journalisten

PersVeilig

PersVeilig constateert dat sommige groepen extra kwetsbaar zijn, zoals 112-fotografen en vrouwelijke journalisten. In 2023 werden iets meer incidenten bij PersVeilig gemeld dan in het jaar daarvoor.

In 2023 deden journalisten 218 keer melding van een incident bij PersVeilig. In de meeste gevallen ging het om bedreiging, vaak mondeling of op sociale media. Daarnaast was er ook sprake van fysiek geweld, stalking of intimidatie en discriminatie. Opvallend is dat veel meer mannen dan vrouwen zich meldden: 147 versus 51. Ten opzichte van een jaar eerder is sprake van een lichte toename; in 2022 waren er 198 meldingen.

Volgens Peter ter Velde, projectleider van PersVeilig, zijn bepaalde groepen extra kwetsbaar, bijvoorbeeld 112-fotografen: “Zij komen altijd op plekken waar de emoties hoog oplopen. Een brand bijvoorbeeld, of een ongeval. Het kan snel gebeuren dat mensen hun emoties dan tegen die fotograaf richten. Enerzijds is dit een groep die wel vaak incidenten bij ons meldt, anderzijds kunnen we ze slecht bereiken met trainingen. Daar gaan we het komend jaar op inzetten.” Voorts signaleert hij dat vrouwelijke journalisten extra kwetsbaar zijn: “Er zijn gesprekken gevoerd met ruim 50 vrouwelijke journalisten: van hoofdredacteuren tot columnisten, freelancers en in vaste dienst. Daaruit kwam naar voren dat er behoefte is aan meer dan wat PersVeilig nu al biedt.” Ter Velde noemt met name het gevoel van eenzaamheid dat sommige vrouwelijke journalisten ervaren na bedreiging. “Het gevoel dat je de enige bent die aangevallen wordt. En dus de behoefte om met anderen met een vergelijkbare ervaring erover te praten. We zullen gaan nadenken over hoe we dat kunnen inrichten.”

Persvrijheid wereldwijd neemt af

De internationale cijfers geven helaas ook een negatieve trend aan. In het jaaroverzicht 2023 constateert

Free Press Unlimited (FPU) dat voor het zeventiende jaar op rij de persvrijheid wereldwijd is afgenomen. FPU stelt dat Oekraïne en Gaza veel aandacht opeisen, maar dat Soedan en de Democratische Republiek Congo minstens zo gevaarlijk zijn voor journalisten. Intimidatie, plundering van apparatuur, diefstal en invallen op redactiekantoren zijn daar gangbaar. In 2023 zijn er 94 journalisten en andere mediamakers gedood, volgens de cijfers van de Internationale Federatie van Journalisten (IFJ). Met name in de oorlog in Gaza komen veel journalisten tijdens hun werk om het leven. Het is het dodelijkste conflict voor journalisten sinds IFJ in 1990 begon met het bijhouden van cijfers.

» Met name in de oorlog in Gaza komen veel journalisten tijdens hun werk om het leven «

Doxing strafbaar

Per 1 januari 2024 is ‘doxing’ strafbaar gesteld.¹ Het is strafbaar om persoonsgegevens van een ander te verspreiden met het oogmerk die ander vrees aan te (laten) jagen of ernstige overlast aan te (laten) doen. Denk aan het verspreiden van privéadressen, telefoonnummers of foto’s van familie of kinderen. Daar staat twee jaar gevangenisstraf op, of een boete van maximaal € 22.500. Deze wettelijke regeling beoogt bepaalde kwetsbare groepen extra te beschermen, denk aan politici, rechters, advocaten en politieambtenaren. Ook als het slachtoffer een ‘journalist of publicist in het kader van nieuwsgaring’ is, geldt een strafverzwaring: de straf wordt dan met één derde verhoogd. Journalisten kunnen hun privéadres laten afschermen in publiek toegankelijke registers zoals het Handelsregister van de Kamer van Koophandel, en het Kadaster breidde de mogelijkheid om persoonlijke gegevens bij dreiging tijdelijk af te schermen uit.

Voorbeelden van Nederlandse incidenten in 2023

Incidenten waarbij de veiligheid van journalisten in gevaar kwam haalden in 2023 zeer regelmatig het nieuws. Hieronder volgt een aantal voorbeelden van spraakmakende kwesties. Dit zijn illustraties. Er zijn helaas veel meer gevallen geweest. De politie reageert lang niet altijd adequaat. Dit is tegen de afspraken in dat geweld en bedreigingen tegen journalisten met voorrang worden opgepakt.

Doodsbedreiging Tim Hofman

Journalist Tim Hofman had te maken met een serieuze doodsbedreiging. Een 41-jarige man uit Breda was gewapend naar het pand van BNNVARA gekomen om Tim Hofman te doden. De man werd aangehouden door de politie, en Hofman heeft aangifte gedaan van poging tot doodslag en moord.

Sunneklasfeest op Ameland

Drie journalisten van PowNed werden aangevallen omdat zij opnames wilden maken van het sunneklasfeest op Ameland. Over het algemeen worden hier geen buitenstaanders bij toegelaten. Bij het spel verkleden mensen zich en dragen maskers. Een woordvoerder van PowNed zei dat de cameraploeg werd “besprongen door een knokploeg van twintig, dertig man die op de autoruit sloegen en op de motorkap gingen staan”. Toen de auto met journalisten wegreed, werd door een aantal eilanders de achtervolging ingezet. Zij scheurden volgens PowNed “met een gang van 140 kilometer per uur over de kronkelige eilandweggetjes” en reden de journalisten “meerdere keren klem”. PowNed diende een klacht in over de politie van Ameland.

Aangifte tegen VVD-voorlichter

VVD-voorlichter Berghuis sloeg een microfoon uit de hand van Leftlaser-journalist Bob Scholte waarna hij deze op de grond wierp. De journalist deed aangifte, maar de politie ondernam vervolgens geen actie. In een uitzending van tv-programma Nieuwsuur, vier

maanden later, erkende de minister van Justitie dat de aangifte niet goed was afgehandeld, tegen de afspraken in die daarover tussen politie OM en NVJ zijn gemaakt.

Bedreiging ‘Wat is loos in Mestreech’

De auto van een Maastrichts mediabedrijf, genaamd ‘Wat is Loos in Mestreech’, werd vernield. Deze in Maastricht populaire lokale online-omroep werd daarvoor al enige tijd bedreigd. De bedreigingen begonnen volgens de omroep na een uitzending over nep-loodgieters die een vrouw voor duizenden euro’s zouden hebben benadeeld. “Sindsdien worden we dag en nacht gebeld en bedreigd. Ook krijgen we apps met dreigementen, en is een medewerker op zijn fiets met een bolletjesgeweer beschoten”, aldus een woordvoerder.

» ‘Sindsdien worden we dag en nacht gebeld en bedreigd’ «

PowNed-verslaggever belaagd

PowNed-verslaggever Reinout Zorge werd tijdens een reportage over een Antifa-demonstratie in Arnhem belaagd. Een demonstrant bemoeide zich met een lopend gesprek en probeerde de microfoon uit Zorge’s handen te slaan. De politie greep nauwelijks in en vroeg de verslaggever ergens anders heen te gaan.

Incidenten in Arnhem-Zuid

Omroep Gelderland deed aangifte van de bedreiging en mishandeling van een verslaggever die een reportage wilde maken bij winkelcentrum Elderhof in Arnhem-Zuid. Hij kreeg een klap na een woordenwisseling met een man. Dit was in korte tijd het tweede voorval waarin een journalist werd lastiggevallen in deze buurt. Enkele weken eerder werd een verslaggever van RTV Connect met stenen bekogeld toen hij verslag deed van hangjongeren die naar verluidt voor overlast en vernielingen zorgden.

Regelgeving over mediavrijheid en SLAPPs

Eind 2023 gingen drie nieuwe regelgevende initiatieven hun eindfase in. Er is overeenstemming bereikt over de teksten van het voorstel voor een verordening mediavrijheid en de voorgestelde anti-SLAPP-richtlijn van de Europese Unie. Daarnaast is er in opdracht van het Comité van Ministers van de Raad van Europa een conceptaanbeveling ter bestrijding van SLAPPs opgesteld. Omdat deze teksten in 2024 formeel zijn aangenomen, zullen ze pas in de eerstvolgende Persvrijheidsmonitor grondig worden besproken. Hieronder komt een selectie van de belangrijkste bepalingen aan de orde.

Verordening Mediavrijheid

De Verordening Mediavrijheid beoogt geselecteerde bedreigingen voor de vrijheid en pluriformiteit van de media in de hele EU aan te pakken. Zo wordt bijvoorbeeld erkend dat ontvangers van mediadiensten het recht hebben op toegang tot een groot aantal redactioneel onafhankelijke media-inhoud en dat de lidstaten het nodige raamwerk moeten doen om dit recht te bewerkstelligen. De lidstaten dienen de redactionele vrijheid en onafhankelijkheid van aanbieders van mediadiensten daadwerkelijk te respecteren. Vertrouwelijke bronnen en vertrouwelijke communicatie van journalisten dienen effectief beschermd te worden. Een verbod op het gebruik van spyware door lidstaten kent een aantal uitzonderingen. Daar zijn journalisten en NGO's heel kritisch over. De verordening bevat ook duidelijke waarborgen voor de onafhankelijkheid van aanbieders van publieke mediadiensten en nationale toezichthouders.

Daarnaast worden nieuwe transparantieplichtingen opgelegd aan aanbieders van mediadiensten. Ook nieuw is dat zeer grote online platforms o.a. vooraf contact moeten leggen met aanbieders van mediadiensten wanneer ze overwegen bepaalde content van de aanbieders van mediadiensten te verwijderen.

Voorstelrichtlijn strategische rechtszaken tegen publieke participatie

De voorstelrichtlijn tot bescherming van bij publieke participatie betrokken personen tegen kennelijk ongegronde of onrechtmatige gerechtelijke procedures ("strategische rechtszaken tegen publieke participatie") is gedetailleerd besproken in de vorige Persvrijheidsmonitor 2022. De voorstelrichtlijn biedt waarborgen tegen kennelijk ongegronde vorderingen of onrechtmatige gerechtelijke procedures in burgerlijke zaken met grensoverschrijdende gevolgen die worden ingesteld tegen natuurlijke- en rechtspersonen vanwege hun publieke participatie.

Conceptaanbeveling ter bestrijding van SLAPPs

De conceptaanbeveling ter bestrijding van SLAPPs van het Comité van Ministers van de Raad van Europa bouwt voort op de uitgebreide jurisprudentie van het EHRM inzake de vrijheid van meningsuiting en een brede benadering van de begrippen publieke participatie en publiek debat. In tegenstelling tot de voorstelrichtlijn van de EU heeft de conceptaanbeveling betrekking op alle SLAPPs en niet alleen op burgerlijke zaken met grensoverschrijdende gevolgen. Hoewel SLAPPs gewoonlijk civielrechtelijke acties betreffen, houdt de conceptaanbeveling de mogelijkheid van dergelijke acties in administratieve en strafrechtelijke contexten open. De aanbeveling stelt tien indicatoren voor om SLAPPs te identificeren en erkent verder specifieke typen SLAPPs, zoals grensoverschrijdende SLAPPs, meervoudige of gecoördineerde SLAPPs, en SLAPPs die gericht zijn op anonieme publieke participatie.

Wijziging werkwijze Raad voor de Journalistiek

De Raad voor de Journalistiek heeft per 1 januari 2024 zijn werkwijze veranderd: de Raad neemt geen klachten meer in behandeling van klagers die omtrent dezelfde journalistieke gedragingen juridische procedures in gang (willen) zetten, reeds hebben gezet of dat niet uitsluiten. Met het indienen van een klacht, stemt klager in met deze voorwaarde. Kortom: 'Wie kiest voor de Raad, kiest niet voor de rechter.' Daarmee volgt de Raad het voorbeeld van zusterorganisaties

in enkele andere landen: Canada, Finland, Oostenrijk, Spanje en het Verenigd Koninkrijk. Zij kennen al jaren vergelijkbare voorwaarden, waaraan partijen zich blijken te houden ook al is naleving niet afdwingbaar.

De reden voor deze wijziging is dat journalisten al langer benoemen dat sommige klagers de Raad gebruiken als opstapje naar de rechter. De procedure bij de Raad kan veel informatie opleveren, waar zij later bij de rechter hun voordeel mee kunnen doen. Een gunstige uitkomst bij de Raad kan dan een aansporing zijn om het 'hogerop' bij de rechter te zoeken of daar tenminste mee te dreigen om redacties alsnog te bewegen tot inwilliging van eisen. De Raad is niet bedoeld als 'voorportaal' voor een rechtbank. Zelfregulering verdraagt zich slecht met een dreigende rechtsgang, aldus de Raad voor de Journalistiek. Door deze wijziging hoopt de Raad dat een klacht over de journalistieke werkwijze niet meer wordt gebruikt om oneigenlijke juridische druk op journalisten uit te oefenen.

» De Raad is
niet bedoeld als
'voorportaal' voor
een rechtbank «

1 Artikel 285d Wetboek van Strafrecht.

2

BRONBESCHERMING

Ook in 2023 speelden weer kwesties rondom journalistieke bronbescherming. Het Persvrijheidsfonds, dat tot doel heeft juridische procedures met een principieel karakter te beginnen of te ondersteunen, heeft in een aantal van deze kwesties haar steun uitgesproken of financieel bijgestaan.

Rechter wijst vordering geluidsopnamen af

Follow the Money publiceerde een artikel over een incassobureau, en plaatste daarbij undercover opgenomen geluidsfragmenten. Het incassobureau vorderde afgifte van de geluidsopnamen. De rechter wees die vordering af.² Afgifte van journalistiek onderzoeksmateriaal kan een *chilling effect* hebben op de uitoefening van de persvrijheid, in die zin dat journalisten terughoudender worden als gedwongen afgifte dreigt, als gevolg waarvan (ernstige) misstanden niet meer openbaar zullen worden. Dit kan ertoe leiden dat journalisten minder snel zullen besluiten tot het doen van onderzoek naar een maatschappelijke misstand die slechts met behulp van een verborgen camera, of zoals in dit geval heimelijk opgenomen telefoongesprekken, op overtuigende wijze aan de kaak kan worden gesteld, aldus de rechter.

Vervolgens legde het incassobureau bewijsbeslag en voegde Follow the Money zich in die procedure. Met de inzagevordering is de journalistieke bronbescherming ook in het geding, aldus de rechter. De rechter wees de vordering van het incassobureau af en oordeelde dat gevorderde informatie die mogelijk licht kan werpen op de wijze waarop gedaagde een bron voor de publicatie(s) van Follow the Money zou zijn geweest sowieso zou zijn uitgezonderd.³ In dezelfde zaak wees de Raad voor de Journalistiek een klacht over de journalistieke werkwijze van Follow the Money af.⁴

OM luistert gesprek Sywert van Lienden en De Correspondent af

Het OM luisterde een ontmoeting van Sywert van Lienden met journalisten van De Correspondent af, in het kader van een strafrechtelijk onderzoek naar de mondkapjesdeal. Drie medewerkers van De Correspondent, waaronder hoofdredacteur Rob Wijnberg, hadden een ontmoeting met Van Lienden en zijn medeverdachten, Bernd Damme en Camille van Gestel. De ontmoeting vond plaats in Kasteel Hackfort in het Gelderse Vorden. 'In de nacht voorafgaand aan de bijeenkomst is de locatie van binnen en van buiten volgehangen met afluisterapparatuur', aldus de advocaat van één van de verdachten. Naar aanleiding van de ophef hierover gaf het OM aan de eigen beleidsregels tegen het licht te zullen houden.

De rechter-commissaris machtigde de officier van justitie om een verslag aan het strafdossier toe te voegen van afgeluisterde vertrouwelijke communicatie tussen verdachten en journalisten.⁵

» Afgifte van journalistiek onderzoeksmateriaal kan een chilling effect hebben «

De rechter oordeelde als volgt. In dit geval was de inzet van het opsporingsmiddel niet gericht tegen journalisten maar tegen de verdachten in het strafrechtelijk onderzoek. Dan is er in beginsel geen sprake van een ongeoorloofde doorbreking van het recht op bronbescherming en gelden de normale regels voor de inzet van dwangmiddelen zoals ook is verwoord in de 'Aanwijzing strafvorderlijk optreden tegen journalisten' van het openbaar ministerie. Het was niet de bedoeling dat de mededelingen die de verdachten deden aan de journalisten zouden leiden tot een publicatie.

Daarmee vallen de uitgewisselde gegevens buiten het bereik van de bronbescherming. In de publicaties van de journalisten hebben zij de namen van hun bron genoemd. Daarmee hebben zij hun bronbescherming opgegeven. De standaard situatie waar artikel 218a Sv op ziet is dat een journalist gegevens heeft gepubliceerd waarover hij in het kader van strafvordering kan worden bevrraagd. In dat geval hoeft hij zijn bron niet prijs te geven. Deze zaak is hiervan het spiegelbeeld in die zin dat de mededelingen niet zijn gedaan om te worden gepubliceerd terwijl de journalisten de bron met wie zij hebben gesproken hebben prijs gegeven. Aldus de rechter. De Correspondent heeft het OM gedagvaard en eist onder meer vernietiging van de uit het afgeluisterde gesprek verkregen gegevens. Het Persvrijheidsfonds steunt De Correspondent in deze kwestie.

FD: recht om bron geheim te houden

In het geschil tussen Willem Blijdorp en het Financieele Dagblad (FD) over een publicatie over de vermeende schending van de internationale sancties tegen Iran, oordeelde de rechter dat het FD op één punt in de fout was gegaan en werd een rectificatie bevolen.⁶ Blijdorp wilde een aantal getuigen laten horen om erachter te komen wie vertrouwelijke stukken aan het FD heeft verstrekt. De rechtbank wees dat verzoek af, omdat er inmiddels een hoofdzaak loopt. Daarbij merkt de rechtbank op dat alle door Blijdorp geformuleerde vragen voor de getuigen zien op het achterhalen van de bron(nen) van het FD. Ook het beantwoorden van vragen over de wijze van verkrijging van informatie draagt het gevaar in zich dat de bron bekend wordt en valt derhalve onder het recht van het FD om hun bron geheim te houden. De rechtbank acht het daarom aannemelijk dat het beroep op het verschoningsrecht zal slagen en dat een getuigenverhoor, zou dit worden toegestaan, weinig zinvol is.⁷ Het Persvrijheidsfonds heeft publiekelijk haar morele steun uitgesproken aan de betrokken journalisten en het FD. In deze zaak lijkt er volgens het fonds sprake van een machtige ondernemer die de juridische weg kiest om een medium en haar redactie stil te krijgen en verdere publicaties te beletten.

Volkskrant-journaliste beroept zich op brongeheim

In februari 2023 moest Volkskrant-journaliste Ana van Es getuigen in een strafzaak tegen de wegens terrorisme veroordeelde Syrische broers Fatah en Aziz al H. Het OM deed geen onderzoek in Syrië omdat de situatie te gevaarlijk was. Van Es vertrok wel naar Syrië om daar journalistiek onderzoek te doen. Zij schreef daar later met een collega een artikel over. De advocaat van de verdachten wilde Van Es bevragen

over de totstandkoming van het artikel, onder meer hoe 'bronnen tot haar zijn gekomen'. Bij de beantwoording beriep Van Es zich op haar brongeheim. In antwoord op Kamervragen hierover benadrukten de Ministers van Rechtsbescherming en Justitie en Veiligheid het belang van journalistieke bronbescherming.

Oproep getuigenis bij liquidatieproces Eris

In november 2023 werd documentairemaker Joost van der Valk opgeroepen om te getuigen in een strafzaak, te weten het liquidatieproces Eris, waarin leden van motorclub Caloh Wagoh worden verdacht van betrokkenheid bij huurmoorden. Van der Valk onderhield contact met Caloh Wagoh over een nieuwe documentaire toen de motorclub door justitie werd opgerold. Het gerechtshof erkende het recht van Van der Valk ruimhartig, namelijk niet alleen als vragen raken aan bronnen, maar ook als vragen 'aanknopingspunten bieden voor het herleiden van de kring waar de bronnen zich bevinden'.

2 Rechtbank Amsterdam, 17 augustus 2023, ECLI:NL:RBAMS:2023:6154.

3 Rechtbank Amsterdam, 13 februari 2024, ECLI:NL:RBNHO:2024:1304.

4 Raad voor de Journalistiek, 8 juni 2020, Conclusie 2020/18.

5 Rechtbank Rotterdam, 2 februari 2024, ECLI:NL:RBROT:2024:844.

6 Rechtbank Amsterdam, 24 januari 2024, ECLI:NL:RBAMS:2024:319.

7 Rechtbank Amsterdam, 24 januari 2024, ECLI:NL:RBAMS:2024:321.

BESCHULDIGINGEN, PRIVACY EN JOURNALISTIEKE WERKWIJZE

Elk jaar is er weer een bonte schakering van rechtszaken tegen de media van personen en bedrijven die bezwaar maken tegen publicaties. Ter illustratie volgt op de volgende pagina's een beknopte bloemlezing van een aantal juridische procedures die in 2023 veel aandacht kregen.

Rechter wijst vordering Maurice de Hond af

Over de Deventer moordzaak en de nasleep daarvan in de media verscheen in 2009 een boek, dat in 2021 werd verfilmd onder de titel 'De Veroordeling', en in 2021 werd ook een podcast uitgebracht over deze kwestie. Maurice de Hond startte een procedure tegen de makers van de film en de podcast. Hij meent dat er een onjuist beeld van hem gegeven wordt en dat het onrechtmatig is zonder zijn toestemming zijn portret in de film te gebruiken. De rechter oordeelde dat De Hond zich in het licht van de onschuldpresumptie terughoudend had moeten opstellen. Dat heeft hij niet gedaan. De Hond heeft te accepteren dat hij publiekelijk op zijn vergaande beschuldigingen wordt aangesproken. In een film gebaseerd op feiten mag worden afgeweken van de daadwerkelijke gebeurtenissen. De rechter wees de vorderingen van De Hond af.⁹

» In een film gebaseerd op feiten mag worden afgeweken van de daadwerkelijke gebeurtenissen «

Publicatie over 'cryptocowboy' niet onrechtmatig

De rechtbank Amsterdam oordeelde dat een publicatie in de Quote over 'cryptocowboy' Bob Ultee gerectificeerd dient te worden. In hoger beroep werd die vordering alsnog afgewezen. De publicatie was gelet op alle omstandigheden niet onrechtmatig. Het Gerechtshof liet zwaar wegen dat Ultee zelf aanleiding heeft gegeven voor het ontstaan van onduidelijkheid en daarmee van wantrouwen bij (potentiële) investeerders, doordat hij zich gedurende de totstandkoming van het artikel onvoldoende transparant en toetsbaar heeft opgesteld.⁹

Rectificatie over artikel oud-notaris

De Groene Amsterdammer en onderzoekscollectief Spit moesten een artikel over een oud-notaris rectificeren. Het geschetste scenario waarbij de oud-notaris

verdacht werd gemaakt, leunt voor een groot deel op speculaties, waarvoor geen direct of indirect bewijs is aangedragen. Bovendien zijn die speculaties veelal als feit gepresenteerd, aldus de rechter. Doorslaggevend is wat een gemiddelde lezer die met gemiddelde aandacht van het artikel kennisneemt uit het gewraakte artikel opmaakt, ook al staat het er niet letterlijk. De Groene Amsterdammer en ook de journalist werden veroordeeld een rectificatie te publiceren.¹⁰

Interpretatie, geen citaat

Het AD berichtte over de aangifte tegen juridisch adviseur Karim Achboun, die zich volgens advocaat Sébas Diekstra schuldig zou hebben gemaakt aan valsheid in geschrifte vanwege het indienen van valse stukken bij de rechtbank. De rechtbank oordeelde dat zijn uitlatingen in het AD niet hoeven te worden gerectificeerd. Het AD heeft de tekst niet tussen aanhalingstekens gezet, en daarmee niet onmiskenbaar als citaat opgenomen. Weliswaar wordt de zin met deze tekst ingeleid met de woorden 'Volgens Diekstra' en wordt Diekstra daarmee als bron aangeduid, maar die woorden kunnen niet uitsluiten dat het (niet een citaat maar) een interpretatie betreft van een opmerking of antwoord van Diekstra (over de aangifte van valsheid in geschrifte) door de AD-journalist.¹¹ Achboun procedeerde eerder al zonder succes tegen NRC¹² en tegen Vandaag Inside.¹³

BNNVARA mag 'Een Amerikaanse nachtmerrie' niet uitzenden

BNNVARA mocht een aflevering van de documentaire 'Een Amerikaanse nachtmerrie' over een in Amerika voor moord veroordeelde Nederlander op last van de rechter niet uitzenden. In de aflevering wordt geen duidelijk onderscheid gemaakt tussen feiten, beweringen en meningen. Het gerechtshof constateerde dat in deze aflevering indringend, aan de hand van interviews, beschuldigingen van kindermisbruik aan de orde komen, terwijl de voice over op meerdere momenten deze beschuldiging als waar en bewezen presenteert. Dit terwijl BNNVARA en producent Submarine in de procedure hebben verklaard dat wat hen betreft zijn schuld niet zeker is. Ook zou uitzending reële, mogelijk levensbedreigende, risico's voor betrokkene meebrengen. Bovendien bleek dat de eiser deze

aflevering nooit heeft gezien, en evenmin de daarin opgenomen beschuldigingen. Ook is hem geen adequate gelegenheid geboden voor wederhoor.¹⁴

AvroTros plaatst handelwijze grondverkoper onterecht in crimineel licht

In een uitzending van het tv-programma Opgelicht?! werd aandacht besteed aan frauduleuze handel in grond, waarin naar een grondverkoper werd verwezen met de kop 'Malafide grondhandelaar ontmaskerd'. Het gerechtshof oordeelde dat AvroTros de handelwijze van deze grondhandelaar feitelijk onjuist en onnodig in een strafrechtelijk/crimineel licht heeft geplaatst. De kwalificatie 'malafide' was niet onrechtmatig, omdat dit geen strafrechtelijke/criminele connotatie heeft. AvroTros werd veroordeeld tot vergoeding van de schade, waarvan de hoogte in een opvolgende procedure moet worden vastgesteld.¹⁵

Beweringen Tinkebell onrechtmatig

Columniste Tinkebell beschuldigde ex-PvdA-Kamerlid Gijs van Dijk in verschillende media ervan dat hij zich schuldig zou hebben gemaakt aan aanranding of ander seksueel grensoverschrijdend gedrag. Ook beweerde zij dat hij € 350.000 en een baan kreeg van de PvdA. Die beweringen vonden volgens de rechter geen steun in de feiten en zijn onrechtmatig tegenover Van Dijk. De rechter veroordeelde Tinkebell tot het publiceren van een rectificatie op haar Twitter-account.¹⁶

Geen gegevens publiceren die kunnen herleiden tot identiteit kind

Het Parool was voornemens om een achtergrondartikel te publiceren over een in een vuilcontainer achtergelaten kind. De Stichting Jeugdbescherming vorderde namens het kind dat het Parool geen gegevens publiceert die direct of indirect herleidbaar zijn tot de identiteit van het kind. De voorzieningenrechter wees die vorderingen vrijwel geheel toe. Het Parool had in hoger beroep toegezegd om geen mededelingen te doen over een aantal onderwerpen en geen (indirect) tot de persoon van het kind te herleiden gegevens te publiceren. De toezeggingen van Het Parool dekten volgens het Gerechtshof vrijwel alle onderwerpen en gegevens die in de namens het kind ingestelde vorderingen worden genoemd. Daarmee was de vrees dat de voorgenomen

publicatie onherstelbare schade aan het kind zal kunnen berokkenen voldoende weggenomen, zodat het eerder opgelegde publicatieverbod verviel.¹⁷

Juridische strijd tussen journalist en online gokbedrijf

De Hoge Raad oordeelde over een zaak van een online gokbedrijf tegen journaliste en blogger Nardy Cramm van Knipselkrant Curaçao. Zij is in een juridische strijd verwickeld geraakt naar aanleiding van publicaties over het Curaçaose stelsel van masterlicentiehouders en sublicenties. De journaliste noemde bepaalde sublicenties illegaal, waarop masterlicentiehouder Cyberluck een kort geding aanspande. In eerste aanleg oordeelde de rechter te Curaçao dat haar publicatie onrechtmatig was, maar het Gemeenschappelijk Hof van Justitie en vervolgens ook de Hoge Raad oordelen in het voordeel van de journaliste.¹⁸ Eerder besteedden Investico, De Groene Amsterdammer en radioprogramma Argos van de VPRO aandacht aan deze kwestie. De in kort geding ingestelde vordering waarin een voorafgaand publicatieverbod werd gevraagd werd indertijd afgewezen.¹⁹

» Volgens het hof was er geen sprake van merkinbreuk «

Jiskefet Encyclopedie mag worden verkocht zonder sticker

Het Gerechtshof Amsterdam oordeelde in 2022 dat de zogeheten Jiskefet Encyclopedie verkocht mocht worden zonder sticker erop waarmee duidelijk gemaakt zou worden dat de makers van het satirische televisieprogramma deze encyclopedie niet hebben gemaakt. Volgens het hof was er geen sprake van merkinbreuk omdat de makers van het boek de naam Jiskefet niet als merk gebruikten omdat het onderdeel is van de titel van het boek. De Hoge Raad liet dat oordeel in 2023 in stand.²⁰ Het Persvrijheidsfonds heeft de uitgeverij in deze procedures ondersteund omdat zij vond dat de

rechter bij de eerste uitspraak onvoldoende rekening had gehouden met de journalistieke belangen bij het schrijven van ongeautoriseerde biografieën.

Onrechtmatige handelingen juicekanalen

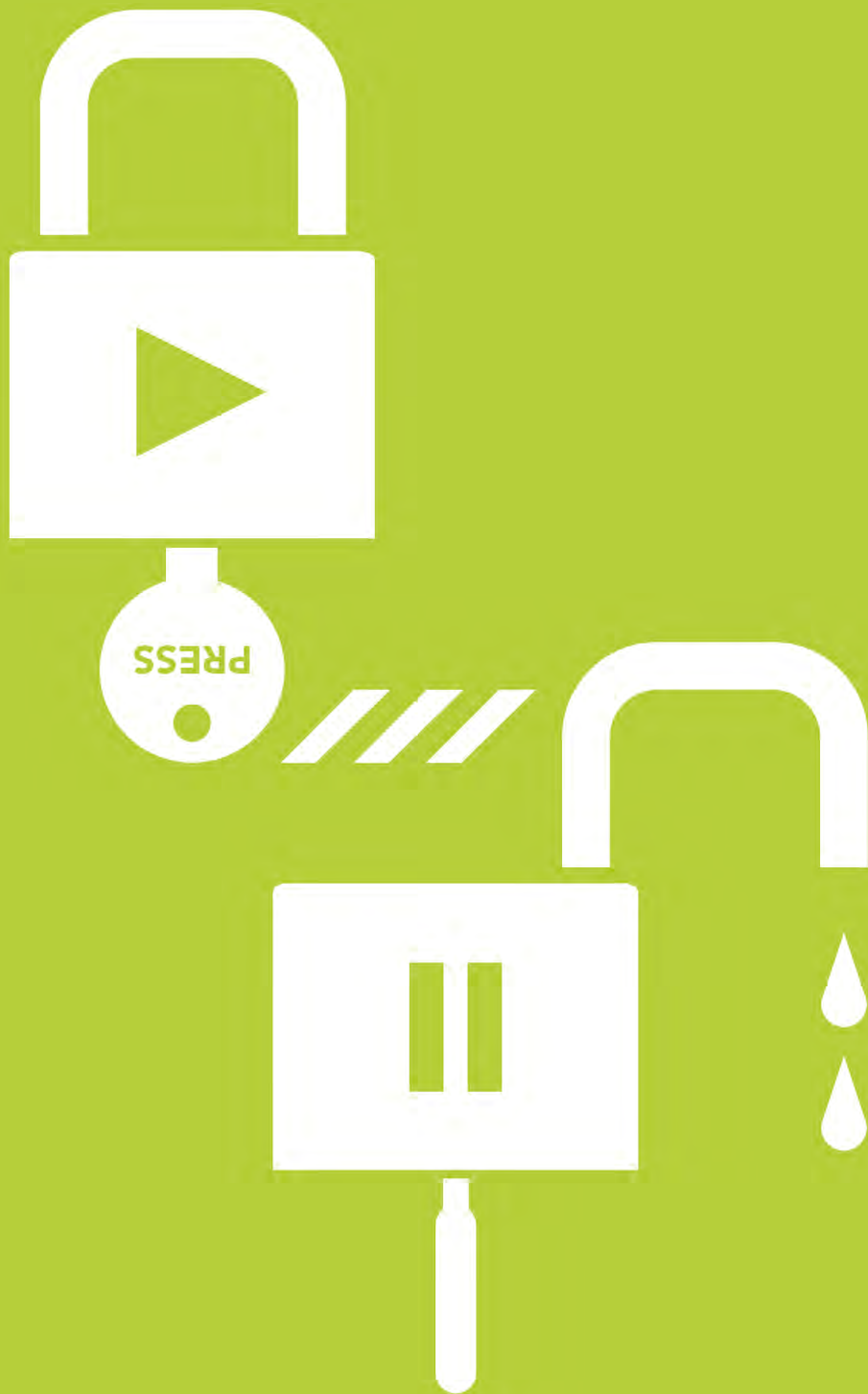
Juic kanaal Roddelpraat heeft onrechtmatig tegenover John de Mol gehandeld door in een uitzending van hun onlineprogramma te zeggen dat De Mol de getuigen heeft omgekocht. Die uitlating vond geen steun in het beschikbare feitenmateriaal. Roddelpraat dient informatie zelf te verifiëren en te onderbouwen met concrete feiten, relevante omstandigheden, stukken en/of verklaringen, aldus de rechter.²¹ En het juic kanaal van Yvonne Coldeweijer moest uitspraken over het privéleven van Rachel Hazes verwijderen en een rectificatie plaatsen. Coldeweijer

stelde twee anonieme bronnen te hebben. Van de ene bron was geen enkele informatie bekend. Van de tweede bron had ze een anonieme brief overgelegd.

Het ging om informatie uit tweede of derde hand en de betrouwbaarheid of zelfs het bestaan van beide bronnen viel voor de rechter niet na te gaan. Dat waren geen serieuze aanwijzingen voor de juistheid van de beschuldigingen. De term ‘gecremeerde kroket’ is hoe dan ook grievend en beledigend. Dat Coldeweijer die term niet zelf heeft bedacht was niet relevant. Zij nam de term over en gebruikt die om geld in te zamelen voor haar rechtszaak. Ook dit komt dus voor haar rekening. Ook de termen narcistisch, manipulatief, knettergek en toxic waren kwetsend volgens de rechter.²²

-
- 8 Rechtbank Amsterdam, 15 november 2023, ECLI:NL:RBAMS:2023:7180.
 - 9 Gerechtshof Amsterdam, 18 juli 2023, ECLI:NL:GHAMS:2023:1727, voorafgegaan door Rechtbank Amsterdam, 17 februari 2022, ECLI:NL:RBAMS:2022:701.
 - 10 Rechtbank Amsterdam, 15 juni 2023, ECLI:NL:RBAMS:2023:3727.
 - 11 Gerechtshof Den Haag, 23 januari 2024, ECLI:NL:GHDHA:2024:75, voorafgegaan door Rechtbank Den Haag, ECLI:NL:RBDHA:2023:1074.
 - 12 Rechtbank Amsterdam, 18 november 2022, ECLI:NL:RBAMS:2022:6753.
 - 13 Rechtbank Midden-Nederland, 25 november 2022, ECLI:NL:RBMNE:2022:4894.
 - 14 Gerechtshof Amsterdam, 19 juni 2023, ECLI:NL:GHAMS:2023:1394, voorafgegaan door Rechtbank Amsterdam, 19 mei 2023, ECLI:NL:RBAMS:2023:3197.
 - 15 Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden, 23 mei 2023, ECLI:NL:GHARL:2023:4344, voorafgegaan door Rechtbank Midden-Nederland, 7 juli 2021, ECLI:NL:RBMNE:2021:2894.
 - 16 Rechtbank Amsterdam, 8 juni 2023, ECLI:NL:RBAMS:2023:3606.
 - 17 Gerechtshof Amsterdam, 8 augustus 2023, ECLI:NL:GHAMS:2023:1912.
 - 18 Hoge Raad, 22 december 2023, parallelle zaken ECLI:NL:HR:2023:1811 en ECLI:NL:HR:2023:1812, met conclusies AG Hartlief, ECLI:NL:PHR:2023:1032 en ECLI:NL:PHR:2023:1033, voorafgegaan door Gemeenschappelijk Hof van Justitie van Aruba, Curaçao, Sint Maarten en van Bonaire, Sint Eustatius en Saba, 11 oktober 2022, ECLI:NL:OGHACMB:2022:104 en ECLI:NL:OGHACMB:2022:105, en Gerecht in eerste aanleg van Curaçao, 1 december 2021, ECLI:NL:OGEAC:2021:218.
 - 19 Rechtbank Amsterdam, 20 mei 2022, ECLI:NL:RBAMS:2022:2793.
 - 20 Hoge Raad, 27 oktober 2023, ECLI:NL:HR:2023:1484, met conclusie AG Van Peurse, 16 juni 2023, ECLI:NL:PHR:2023:596, voorafgegaan door Gerechtshof Amsterdam, 28 juni 2022, ECLI:NL:GHAMS:2022:1851 en Rechtbank Noord-Holland, 1 november 2021, ECLI:NL:RBNHO:2021:9643.
 - 21 Rechtbank Midden-Nederland, 14 juni 2023, ECLI:NL:RBMNE:2023:2646.
 - 22 Voorzieningenrechter Rechtbank Amsterdam, 23 januari 2023, ECLI:NL:RBAMS:2023:208.

4

VRIJHEID VAN NIEUWSGARING

De overheid heeft als taak de vrijheid van nieuwsgaring te garanderen. Soms wordt het werk van journalisten echter juist belemmerd door de overheid.

Documentairemaker gevangen in Turkije

De Nederlandse documentairemaker Reber Dosky werd drie dagen gevangen gehouden in Turkije. Hij werd door agenten van de veiligheidsdienst opgewacht toen hij wilde terugvliegen naar Nederland. Dosky, die onder meer voor HUMAN documentaires maakte, werd volgens de agenten aangehouden in verband met terroristische activiteiten. Dosky was in Turkije voor een nieuw project. Onduidelijk is of dat project-in-wording de aanleiding was voor zijn aanhouding. In een reactie zegt Dosky: “Je weet nooit precies wat de trigger is. Ik neem aan dat het vanwege mijn werk is, dat ze er een terrorisme-stempel op drukten.”

» ‘Je weet nooit precies wat de trigger is. Ik neem aan dat het vanwege mijn werk is, dat ze er een terrorisme-stempel op drukten’ «

Klachten over Wet open overheid

Meer dan de helft van de journalisten (57%) is ontevreden tot zeer ontevreden over de medewerking van de overheid bij de zoektocht naar publieke informatie. Dit concludeerde het onderzoeksinstituut Centerdata dat in opdracht van Adviescollege Openbaarheid en Informatiehuishouding (ACOI) en in samenwerking met de NVJ en VVOJ een enquête hield onder 256 journalisten over hun ervaringen met de Wet open overheid (Woo). Een veel voorkomende klacht is dat het erg lang duurt voor een verzoek wordt afgehandeld. Bij meer dan de helft van de verzoeken die de ondervraagde journalisten hadden ingediend, verstreek de wettelijke termijn om een verzoek af te handelen, zonder dat een andere termijn werd afgesproken. Als een verzoek tot informatie uiteindelijk geweigerd werd, kreeg de overgrote meerderheid van de ondervraagde

journalisten te horen dat ‘uitzonderingsgronden’ daar de reden voor waren. In dergelijke gevallen wordt een deel van de informatie onleesbaar gemaakt of kan een document volledig worden geweigerd.

Filmen op de openbare weg

De NVJ stuurde een brief aan het college van B&W op Texel, met het advies geen beperkingen op te leggen voor het filmen op de openbare weg. Naar aanleiding van overlast die was veroorzaakt door helikopters boven het eiland bij opnamen van een tv-programma had de lokale overheid een wijziging van de APV aangekondigd, waardoor een algemene beperking zou gaan gelden voor filmen op de openbare weg. De NVJ wees op de vrijheid om verslag te doen op de openbare weg, die geldt voor alle burgers en ook verslagen van burgers of anderen kunnen in het belang zijn van de media.

Brandbrief aan minister over persalarm

In december 2022 schreef de minister van Justitie en Veiligheid in een brief aan de Tweede Kamer dat meldkamers van de politie moeten stoppen met het automatisch waarschuwen van journalisten en fotografen. Volgens de minister zou er geen wettelijke basis voor het systeem zijn, en is het in strijd met bestaande wetgeving op het vlak van privacy en het medisch beroepsgeheim. Om die reden besloot de minister dat het persalarm vanaf 1 april 2023 zou worden stopgezet. De NVJ, het Genootschap van Hoofdredacteuren en verschillende 112-verslaggevers kwamen in het geweer. Zij stuurden een brandbrief aan de minister. De brief werd ook ondertekend door NDP Nieuwsmedia, het Persvrijheidsfonds, de NOS, RPO, NLPO, Talpa/Hart van Nederland en het ANP. Het ministerie besloot na overleg in juni 2023 tot een tijdelijke voortzetting: bij incidenten waarbij de brandweer of politie wordt opgeroepen, zullen journalisten nog steeds een persalarm ontvangen. Maar voor meldingen waarbij alleen een ambulance wordt ingezet geldt dit niet langer. Er wordt gedacht aan een alternatief, waarbij alleen journalisten met een accreditatie, oftewel een speciale perskaart, toegang te verlenen tot het persalarm. Tot die tijd wordt het systeem van persalarmering voortgezet.

De Persvrijheidsmonitor 2023 is een uitgave van het Persvrijheidsfonds en is mede mogelijk gemaakt door de Coornhert Stichting

